

הכר את ארצך

בקעת הירדן

מפקדת פקוד המרכז

חגוד

דף מס' 1

מה אתה יודע על

הצנחיה בבקעה

שיזף מצוי — מעצי נאות המדבר בבקעת הירדן

ה צו מ ח ב ב ק ע ת ה י ר ד ון

כמות המשקעים בבקעת הירדן נעה בין כ־100 מ"מ בצפון ים המלח לכ־300 מ"מ בסביבת עמק בית שאן. גופי אויר הגולשים מההרים השכנים לבקעה מתחממים ומביאים לכך שהטמפרטורה הממוצעת והטמפ' הקיצונית גבוהות ביחס להרים השכנים. הטמפ' הגבוהות ומיעוט המשקעים יוצרים בבקעה תנאים מדבריים. הגורם העקרי הקובע את חיי הצמחים בתנאים אלה הוא כמות המים שלהם. במרכז הבקעה נחשפות שכבות חוור הלשון. הן שקעו באגם קדמון שמלא את הבקעה מחצבה ועד צמח. בשולי הבקעה כסה סחף מההרים את שכבות החוור ושטחים אלה הם שדות העבוד העקריים בבקעה.

נדון בצמחים העקריים המאכלסים ומאפינים קרקעות שונים בבקעה.

הנוף הצחיח ביותר הם השטחים בהם נחשף חוור הלשון. שיחים בודדים, מאפירים, של מלחית אשונה גדלים על מדרונות הגבעות. המלחית, כפי ששמה מעיד עליה, גדלה בקרקעות מלוחים ושולטת מלבד בחוור הלשון גם בקרקעות הבהירים של מורדות השומרון אל בקעת הירדן. בחורף היא מפתחת עלים ירוקים, ארוכים ובשרניים ואילו בקיץ עליה מועטים וקטנים. כך מצמצם הצמח את השטח המאדה מים בעונה השחונה. בערוצים שאינם מבתרים את הקרקע בנוף חוור הלשון שולטים שיחי מלוח. שיחים אלה עשויים להגיע לגובה של 1.5 — 2.5 מטר. עלי המלוח נאכלים טריים או מבושלים ואפשר לגוון בעזרתו את טעמן של מנות הקרב.

קנה מצוי — מצמחי גאון הירדן ומעיינות של מים מתוקים

שלהבית קצרת שיניים — מצמחי המדרונות במדבר שומרון.
באביב פורח בצהוב

כשערוצי הנחלים חותכים בחוור הלשון לעומק — קרוב יותר לירדן — שולט בהם הינבוט. שרשי שיח זה מעמיקים עד ל-10 מ' ויותר ונהנים כנראה ממי תהום מתוקים או מלוחים מעט. במקומות שמי תהום מלוחים מתקרבים אל פני השטח, שולטים בבצות המלוחות שיחים בשרניים מפורקי גבעולים של בן מלח מכחיל. גבעולים שנפגעו בדריכה, מכחילים במקום הפגיעה לאחר שעות ספורות.

בשדות מוקשנים שבפתחי ואדי פרעה, ואדי עו'גה וואדי קלט — כלומר בנאות המדבר — הצומח הטבעי כולל עצים אוהבי חום הנהנים משפע מים אשר החקלאים לא מצליחים לעקרום. אלה הם השיזף המצוי שפירותיו הנאכלים בהצהיבם קרויים "דומים", וזקום מצרי, הזקום, כמו השיזף, קוצני אך פירותיו אינם נאכלים ועליו בנויים זוגות של עלעלים. קרוב משפחה שלו הוא הזוגן הגדל בטרשי מדבר יהודה והנגב.

שני עצים אלה מגיעים בבקעת הירדן לאחד ממקורות התפוצה הצפוניים שלהם בעולם. הם צמחים סודניים במקורם הנהנים בארץ מוצאם משפע של מים היורדים בגשמי קיץ ומטמפרטורות גבוהות. בארץ הם חדרו לבתי הגדול המספקים להם שתי תכונות אלה — נאות מדבר בעמק הירדן החם. במקומות רבים בבקעה יש עצי פתילת-המדבר הגדולה (תפוח סדום) שעליה גדולים למדי; כשפוגעים בהם יוצא חלב. חלב זה אינו אלא רעל המופרש ע"י הצמח ורבים צמחי הרעל הקרובים לו ומפרישים חלב.

בגאון הירדן יש שפע מים ולמעשה עודף מים ועצים כשיזף וזקום גדלים שם רחוק מהמים. ליד המים גדלים הקנה והעבקנה אשר לשניהם קני פריחה גבוהים המכוסים בעלים.

בבקעת הירדן הצומח מתחלק לבתי גדול הנבדלים ביניהם בכמות המים, עמקם ומליחותם. בקרקעות המלוחים של חוור הלשון המקבלים רק את מי הגשם ואינם סופגים את כל המים שולטת מלחית אשונה.

בערוצים של חוור הלשון בהם מצטברת כמות גדולה יותר של מים — שולט מלוח קפח. כשהואדיות חותרים לעומק גדול יותר שולט בהם ינבוט השדה הנהנה כנראה ממי־תהום. המליחות הבוציות מאופיינות ע"י בן מלח מכחיל.

בנאות המדבר המעובדות גדלים העצים הסודניים : שיזף, זקום ותפוח סדום המנצלים את שפע המים בבקעה החמה.

בגאון הירדן וליד מקורות מים זורמים מתוקים אחרים גדלים קנה ועבקנה היוצרים סבך של קנים גבוהים.

אבינועם דנין